

## Ny dom från Högsta domstolen; visst saneringsansvar begränsas

*Kan ett bolag under avveckling undgå ersättningsskyldighet för avhjälpandekostnader av förorenad mark enligt miljöbalken? Denna fråga aktualiserades i ett avgörande från Högsta domstolen (HD) där en verksamhetsutövare som frivilligt sanerat ett förorenat område riktat krav på ersättning mot en solidariskt ansvarig verksamhetsutövare.*

### Allmänt om avhjälpande, preskription och preklusion

Reglerna om avhjälpande av miljöskador finns i 10 kap. miljöbalken (MB). Bland annat regleras vem som är ansvarig för avhjälpande. Bestämmelserna ger uttryck för principen att förorenaren betalar (*polluter pays principle*). I första hand är det den som bedriver eller har bedrivit en verksamhet eller vidtagit en åtgärd som bidragit till en föroreningskada (verksamhetsutövaren) som är ansvarig för avhjälpande. Den ansvarige ska i *skälig omfattning* utföra eller bekosta avhjälpandet av föroreningskadan. Ansvaret är i denna del av offentlighetsligt slag, vilket innebär att det är samhällets intresse av att förorenade områden saneras som är utgångspunkten. I de fall flera verksamhetsutövare är ansvariga för en föroreningskada ansvarar de solidariskt, vilket innebär att det allmänna (tillsynsmyndigheten) kan kräva att vem som helst av de ansvariga fullgör avhjälpandet. Det är sedan upp till den som utfört avhjälpandet att framställa krav på ersättning gentemot de övriga som bidragit till föroreningen.

Preskription innebär att en borgenär förlorar sin rätt att kräva ut sin fordran och infaller som huvudregel tio år från fordrans tillkomst. Preskription regleras i preskriptionslagen och tillämpas på alla slags fordringar oavsett om de avser pengar, varor, tjänster eller andra prestationer. I 10 kap. MB uppställs ett undantag från preskriptionslagens bestämmelser som innebär att fordringar som har sin grund i MB:s ansvar för avhjälpande av föroreningskador inte preskriberas. Syftet med undantaget i MB är att behovet av avhjälpande, som många gånger aktualiseras lång tid efter det att skadan uppkommit, inte ska begränsas. Regeln bör främst bli aktuell vid solidariskt ansvar mellan olika verksamhetsutövare, vars krav gentemot varandra därmed inte preskriberas.

Preklusion innebär, likt preskription, att en borgenär förlorar sin rätt att kräva ut sin fordran och regleras i lagen om kallelse på okända borgenärer (kallelselagen). Lagen tillämpas, likt preskriptionslagen, på alla typer av fordringar och aktualiseras när ett bolag träder i likvidation. Likvidation syftar till att ett bolag ska avvecklas, d.v.s. att bolaget ska betala sina skulder och att återstående tillgångar ska fördelas mellan aktieägarna. Att bolaget har

avvecklats innebär inte att det har slutat existera utan endast att det blivit overksam. Äganderätten till bolagets tillgångar påverkas emellertid inte, och inte heller ansvaret för bolagets skulder. Tillgångarna kan dock inte belastas med någon ny skuld. Vid ansökan om likvidation ska det bifogas en förteckning över bolagets kända borgenärer. En kallelse utfärdas sedan där eventuella okända borgenärer, senast sex månader från dagen för kallelsen, skriftligen måste anmäla sina fordringar. En borgenär som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som underlåter att anmäla sin fordran inom den föreskrivna tiden förlorar rätten att kräva ut sin fordran (fordran prekluderas). Detta gäller emellertid inte om borgenären visar att gäldenären har känt till fordran före anmälningstidens utgång.

Till skillnad från preskription finns inte något uttryckligt undantag beträffande preklusion i 10 kap. MB.

### **Rättsfrågan i Högsta domstolen**

I det aktuella målet, HD 2020-12-15, mål nr T 5830–19, hade ett bolag ("Klaganden") väckt talan mot ett bolag i likvidation ("Bolaget") om regresskrav för avhjälpandekostnader enligt 10 kap. MB. Bolaget hade under perioden 2001 – 2002 utfört rivnings- och utfyllnads-arbeten för den dåvarande fastighetsägarens räkning. Dessa arbeten ledde dock till att fastigheten blev ytterligare förorenad. Efter ett antal överlåtelser förvärvade Klaganden fastigheten år 2014. Under 2015 lät Klaganden utföra saneringsåtgärder på fastigheten. Klaganden gjorde i målet gällande att Bolaget var solidariskt ansvarigt för avhjälpande av föroreningarna och krävde att Bolaget skulle stå för sin del, uppskattningsvis cirka 9,6 miljoner kronor.

Bolaget bestred ansvar och invände att det i januari 2015 beslutats att Bolaget skulle träda i likvidation. Likvidatorn hade ansökt om kallelse på okända borgenärer och anmälningstiden gick ut i augusti 2015. Klaganden hade inte anmält den aktuella fordran och Bolaget kände inte heller till fordran före anmälningstidens utgång, varför den enligt Bolaget nu var prekluderad.

Klaganden å sin sida argumenterade för att miljöbalkens bestämmelse om undantag från tillämpning av preskriptionslagen ska tillämpas analogt gällande preklusion av fordringar, d.v.s. att regresskrav enligt 10 kap. MB inte kan bli föremål för preklusion enligt kallelselagen.

### *Mark- och miljödomstolen*

I första instans gjorde mark- och miljödomstolen (MMD) bedömningen att om lagstiftarens avsikt varit att kallelselagen inte ska tillämpas på ansvar enligt 10 kap. MB borde detta framgå av lagtexten, i likhet med undantaget om tillämpning av preskriptionslagen. MMD gjorde därför bedömningen att fordringen kunde bli föremål för preklusion och därmed att Klaganden förlorat sin rätt att kräva ut sin fordran.

### *Mark- och miljööverdomstolen*

Efter överklagande konstaterade Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) att ansvar för efterbehandling i 10 kap. MB gäller i förhållande till det allmänna och bara kan utkrävas av tillsynsmyndigheten. Då Klaganden inte vidtagit saneringsåtgärderna efter beslut från tillsynsmyndigheten var det enligt MÖD fråga om en ekonomisk tvist mellan två enskilda. MÖD gjorde bedömningen att en sådan fordran faller utanför undantaget om preskription i 10 kap. MB och att den därmed kan preskriberas. Av samma anledning bedömde MÖD att fordran var prekluderad enligt kallelselagen och därmed att Klaganden förlorat sin rätt att kräva ut sin fordran.

### *Högsta domstolen och kort analys*

Målet avgjordes i HD som konstaterade att verksamhetsutövarens ansvar för avhjälpande enligt 10 kap. MB följer direkt av lag och inte förutsätter ett föreläggande från tillsynsmyndigheten; men att det under vissa omständigheter finns en anmälningsskyldighet för den som tänker vidta avhjälpandeåtgärder. Det innebär enligt HD att en regresstalan avseende utgifter för avhjälpande som en fastighetsägare haft för att *frivilligt* uppfylla sitt ansvar enligt 10 kap. MB måste ses som en regresstalan baserad på 10 kap. 6 eller 7 §§ MB (d.v.s. ett ansvar som inte preskriberas). HD gör alltså här en annan bedömning än vad MÖD gjorde i frågan om preskription av fordringar som inte grundar sig på ett föreläggande från tillsynsmyndighet.

Vad gäller frågan om preklusion inleder HD med att konstatera att miljöbalken inte innehåller någon bestämmelse om att fordringar enligt kapitlet inte skulle kunna prekluderas. HD anför vidare att det finns stora likheter mellan regelverken om preskription och preklusion. Om preklusion kan ske innebär det vidare att det finns en möjlighet för en verksamhetsutövare att undgå ansvar för en förorenande verksamhet genom att träda i likvidation. Eftersom de skador som kan aktualiseras ofta inte blir synliga förrän efter en längre tid finns det enligt HD en risk för att fordran inte anmäls under kallelseförfarandet av okända borgenärer. Om fordran prekluderas innebär det att principen att *förorenaren betalar* inte kommer få fullt genomslag och att det därför finns skäl som talar för att preklusion av fordringar av detta slag inte borde vara möjligt.

HD konstaterar dock att konsekvenserna av en sådan ordning är svårförutsägbara och kan leda till negativa effekter. HD förordar därför att detta är något som lämpligen analyseras i ett lagstiftningsärende. Mot bakgrund av detta kommer HD fram till att preklusion bör tillämpas även på fordringar enligt 10 kap. MB och därmed att Klaganden förlorat sin rätt att kräva ut sin fordran.

Av HD:s avgörande klargörs alltså att fordringar med stöd av 10 kap. MB, med anledning av *frivilligt* utfört avhjälpande, inte preskriberas mellan enskilda verksamhetsutövare vid regresskrav. Detta var en mycket positiv ändring jämfört med MÖD:s avgörande. En annan ordning hade medfört att den som på frivillig väg utfört avhjälpandeåtgärder skulle hamna i ett sämre läge än den som utfört avhjälpandeåtgärder först efter ett föreläggande från en tillsynsmyndighet. Möjligheten att få ersättning för avhjälpandeåtgärder går dock förlorad om kravet riktas mot ett bolag som trätt i likvidation. Det återstår att se om lagstiftaren uppmärksammar HD:s uppmaning om att detta är en fråga lagstiftaren bör ta ställning till, om avsikten är att principen att förorenaren betalar fortsatt ska vara styrande.

**Pia Pehrson**, advokat och delägare på Foyen Advokatfirma  
[pia.pehrson@foyen.se](mailto:pia.pehrson@foyen.se)

**Björn Eriksson**, biträdande jurist på Foyen Advokatfirma  
[bjorn.eriksson@foyen.se](mailto:bjorn.eriksson@foyen.se)

*Som medlem i SBR har du tillgång till 15 minuters fri rådgivning hos Foyen Advokatfirma. Rådgivningen når du på 08-506 184 00.*